

даврига киришишига боғлиқ. Агар ўсимликларни тиним даврига кириши узоқ давом этса, навларни совуққа чидамлилиги паст, тиним даврига ўтиши тезроқ бўлса совуққа чидамлилиги баланд бўлади. Ўз вақтида тиним даврини ўтаса новдалар тўлиқ етилади, бу новдаларда фойдали моддалар тўлиқ таъминланиб совуққа чидамли бўлиш даражаси ошади. Доимий нам, қаттиқ, қумли ва унумдорлиги паст тупроқларда ёш ва ҳосил берадиган новдалар тўлиқ пишиб етилмайди ва натижада совуққа чидамлилиги пасайиб кетади.

Шунингдек, шўрлик даражаси баланд, қумоқ, қуруқ, унумдорлиги паст тупроқларда новда ўсуви пасаяди ва кам миқдорда фойдали элементлар билан қишгача бориши туфайли совуққа чидамлилиги даражаси камайд. Кўп ҳолатларда ҳайдалмаган бегона ўтлар билан қопланган боғларга совуқ кўпроқ таъсир қилади. Минерал ва маҳаллий ўғитлар билан таъминланган, зарарли ҳашарот ва касалликларга қарши кураш ишлари ўз вақтида ўтказилган боғларда совуққа чидамлилиги даражаси юқори бўлади.

Боғ ва токзорларда нам туплаш мақсадида суғориш мева ва токнинг тиним даври (декабр-феврал)да 1-2 марта 1200-1500 м³/га миқдорда ўтказилади. Бу тупроқни музлаб қолишдан сақлайди, мева турлари ва токнинг совуққа чидамлилигини оширади.

Мевали боғлар новдаларини нотўғри кесиш, хусусан ўз вақтидан эртароқ ёки муддатидан олдин кесиш совуққа чидамлилигини пасайтиради. Шунингдек олиш лозимки, баъзида етилган меваларни дарахтда то қишгача қолдириш ҳам совуққа чидамлилигини пасайтириб юборади. Чунки дарахт танасидаги моддалар мевани сақлашга сарфланади ва пировардида ҳосил камайиб кетишига олиб келади.

Мевали дарахтларнинг танасини оқлаш кўп ҳолларда совуқдан ҳимоялаш ва қуёш нурини тўғридан-тўғри тушишини пасайтиришнинг энг яхши усули ҳисобланади. Бу тадбир ҳисобига мевали дарахтни уйғониш даври, яъни тиним даври

узаяди. Кўп ҳолларда мева териш даврида йўғон шохлари синади ва тиним давригача синган шохлар кесиб олинади ва албатта кесилган жойларини, яъни 2 см. дан ошган ҳолларда мойли бўёқ ёки алиф билан суртиб чиқиш совуқдан зарарланишини камайтиради.

Мевали дарахтларни ёшартириш ишларини бирданига эмас, балки 2–3 йилда амалга ошириш зарур. Чунки бирданига ёшартириш дарахтнинг қуришига ёхуд совуққа чидамлилигини пасайтириб юборади.

Агар мевали дарахтлар тана қисми ёки қалин шохларининг танаси шилинса, совуқ таъсирида ёрилиб, захм пайдо бўлса, захланган қисмини тозалаб 3% мис купороси, 3% Бордо суюқлиги билан тозалаб ювиб, оҳақли бўтқа суртиш керак. Мевали боғларни вегетация даврида 2–3 марта азотли ўғитлар, маҳаллий ўғитни шарбат усулида, фосфорли ва калий ўғитларни 40–50 см чуқурликда дарахтнинг илдиз қисмига яқин масофада чуқур қазиб берилса, куз пайтида фойдали элементлар билан тўйинган ҳолда тиним даврига тез тайёр бўлади.

Шафтоли, олча ва ўрик дарахтлари совуқдан зарарланса, буни қайта тиклаш қийинроқ, олма ва нокка нисбатан совуқдан зарарланган дарахтларни эрта баҳорда кесиб ташламасдан, парвариш қилинса, тирик қолган камбе қаватлари ҳисобига яхши ҳолатга келтириш мумкин. Субтропик мевали боғлар кўп йиллардан, яъни 2007 йилдан буён ҳаво ҳароратининг -25–27°C га пасайишининг ҳисобига дарахтларнинг устки қисми совуқдан зарар кўрмоқда. Сабаби иқлим ўзгариб, юртимизга совуқ ҳаво оқими кириб келмоқда. Бу совуқ таъсирида асосан анор, анжир, хурмо каби субтропик экинлар нобуд бўлмоқда.

Мевали дарахтларни эрта баҳор совуқларидан ҳимоялашда мевали дарахтлари эртароқ уйғонмаслиги учун тупроқ ва оҳақнинг 1/3 аралашма билан бўяш ҳамда мева боғларига тиним даврида яхоб суви бериш мевали дарахтлар уйғонишини 5–6 кунга кечиктиради ва эрта баҳордаги совуқдан ҳимоялайди.

АДАБИЁТЛАР:

1. Морозова Г.С. Виноградарство с основами ампелографии.- Агропромиздат, М.-1987. - 287 с.
2. Смирнов К.В., Колмикова Т. И., Морозова Г.С. Виноградарство.-Агропромиздат, М.- 1987. - 367 с.
3. Темуров Ш. Узумчилик. “Ўз. миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти – Т.- 2002. - 190 бет.
4. Рыбаков А.А., Остроухова С.А. Ўзбекистон мевачилиги. “Ўқитувчи” нашриёти, Т.-1981. - 452 б.
5. Қуранбаев Қ., Таджиев О., Қулмирзаев С., Иноятов М., Абдисатторов З. Томорқа-даромад манбаи. Ўқув- услубий қўлланма. Ўзбекистон ёшлар иттифоқи нашриёти, Т.- 2017. - 187 б.

ИНТЕНСИВ БОҒ ВА ТОКЗОРЛАР УЧУН КИЧИК ҲАЖМЛИ ПУРКАШ АГРЕГАТЛАРНИНГ ЗАРУРЛИГИ ВА УНИНГ АҲАМИЯТИ

Ходжимухамедова Шахида Ибрагимовна,
“ТИҚХММУ” МТУ доценти,

Суюндикова Дилафруз Мамаражабовна,

Ислом Каримов номидаги Тошкент давлат техника университети магистри.

Аннотация. В статье подробно освещено текущее состояние и значение использования пурпурных агрегатов с плотными объемами для химизации интенсивных парков и токов.

Annotation. The article details the current state and significance of using magenta aggregates with dense volumes for chemically intensive parks and currents.

Республикаимизда боғдорчиликни жадал ривожлантириш, тармоқда замонавий ва инновацион технологиялардан фойдаланиш орқали маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш, шунингдек, аҳолини маҳаллий шароитда ишлаб чиқарилган сифатли ва арзон маҳсулотлари билан узлуксиз таъминлаш бугунги куннинг энг долзарб муаммоларидан бири ҳисобланади.

Эътибор беринг, БМТ Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти (FAO)нинг ҳисоб-китобларига кўра, ҳар йили зараркунандалар таъсирида қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг 20 фоизидан 40 фоизгача йўқотилмоқда. Ҳар йили ўсимлик касалликлари жаҳон иқтисодиётига қарийб 220 миллиард АҚШ доллари, инвазив ҳашаротлар эса 70 миллиард АҚШ доллари зарар келтиради.

Демак боғдорчиликда касаллик ва зараркунада организмларга қарши кураш учун кичик ҳажмли пуркаш агрегатларидан фойдаланишнинг ўрни беқиёсдир. Бунинг учун эса қуйидаги масалаларга эътибор қаратиш лозим:

1. Интенсив боғ ва тоқзорларни касалликлар ва зараркунандалардан ҳимоя қилишнинг ҳозирги ҳолати ва ривожланиш истиқболларини таҳлил қилиш;

2. Кичик ҳажмли пуркаш агрегатининг ишчи органларининг параметрларини асослаш ва конструктив схемасини ишлаб чиқиш учун назарий тадқиқотлар ўтказиш;

3. Интенсив боғ ва тоқзорларнинг вегетация даврларига қараб, кичик ҳажмли пуркаш агрегатининг ишлаш режимларини, ишчи суюқликнинг сарфланиш тезлигини тажриба йўли

билан асослаш;

4. Кичик ҳажмли пуркаш агрегатларини лойиҳалаш учун асосий талабларни ишлаб чиқиш;

5. Кичик ҳажмли пуркаш агрегатининг параметрларини асослаш учун лаборатория ва дала тадқиқотларини ўтказиш;

6. Ишлаб чиқилган кичик ҳажмли пуркаш агрегатининг техник, экологик ва иқтисодий кўрсаткичларини аниқлаш.

Хулоса шуки, интенсив боғ ва тоқзорлар учун кичик ҳажмли пуркаш агрегатларини ишлаб чиқиш ва кенг миқёсда қўллаш интенсив боғ ва тоқзорларни касалликлар ва зараркунандалардан ҳимоя қилиш сифатини таъдан яхшилайдиган, кимёвий воситалар исрофгарчилигига барҳам берадиган ҳамда қуйидаги натижаларга эришилади:

1. Кичик ҳажмли пуркаш агрегатларнинг мавжуд конструкциялари ва уларни қўллаш таҳлили, шунингдек, кичик ҳажмли пуркаш агрегатининг параметрларини ва конструктив схемасини асослаш бўйича назарий тадқиқотлар мазкур ишнинг иқтисодий ва экологик камчиликларини аниқлаш ва бартараф этишга имкон беради. Кичик ҳажмли пуркаш агрегатларни яратиш, ишлаб чиқаришга жорий этиш ва улардан фойдаланиш кимёвий воситанинг тупроққа ва атмосферага йўқотилишини камида 30фоиздан 50 фоизгача камайтиради.

2. Кичик ҳажмли пуркаш агрегатлардан фойдаланган 1 га интенсив боғ ва тоқзорларнинг самарадорлик динамикаси аниқланди. Б кимёвий воситалардан самарали фойдаланиш ва сезиларли даражада экологик тоза инновацион технологияни асослаш имконини беради.

АДАБИЁТЛАР:

1. Х.Д.Ирисов С. Уюрмали-турболизаторли тўзаткич билан жиҳозланган экспериментал пуркаш агрегатини тадқиқ қилиш натижалари // «Ирригация ва мелиорация» журналы. №4(18).2019.

ЎЎТ: 630.111(575.1)

КЎКАЛАМЗОРЛАШТИРИШДА ЎСИМЛИКЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

Д. АЗИМОВА,

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети
«Экологик мониторинг» кафедраси доценти, биология фанлари номзоди,
Р.ШАДЕНОВ,

ЎЗМУ «Экологик мониторинг» кафедраси ўқитувчиси.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности и наиболее важная роль растений в жизни человека. Также, в ней раскрывается роль фитонцидов вырабатываемых растениями и их полезные качества, которые обогащают воздух легкими ионами и роль растений в преграждении путям ветра.

Annotation. In the article the features and the most important role of plants in human life are considered. And also, it reveals the role of phytoncides produced by plants and their beneficial properties, which enrich the air with light ions, and the role of plants as barriers to the wind spreading.

Ўсимликлар дунёси ердаги ҳаётнинг бирламчи манбаидир. Улар йилига 380 млрд. тонна органик модда ҳосил қилади, бунинг 325 млрд. тоннаси денгиз ва океан ўсимликларига, 38 млрд. тоннаси ўрмонларга, 6 млрд. тоннаси эса ўтлоқларга тўғри келади. Бундан ташқари, ўсимликлар, яъни яшил ўсимликлар туфайли фотосинтез жараёни рўй беради. Агар фотосинтез жараёни бўлмаса, ҳаводаги карбонад ангидрид миқдори кўпайиб, кишилар

ва ҳайвонлар нобуд бўлади. Бирок, атмосферадан, сув юзасидан ва тупроқдан келаётган карбонад ангидрид газини ўсимликлар томонидан ўзлаштирилиб, фотосинтез жараёни юз бериши натижасида яшил ўсимликлар атрофга кислород чиқариб туради. Шундай қилиб, фотосинтез орқали ер шаридаги сув 5,8 млн. йилда, атмосферадаги кислород 5800 йилда, карбонад ангидрид эса 27 йилда бир марта янгиланиб туради. Инсоннинг кундалик ҳаётида ўсимликларнинг